

MAAK HET VERSCHIL, VOOR EEN GEZONDE, GROENE EN LEEFBARE GEMEENTE

Verkiezingsprogramma
GroenLinks 's-Hertogenbosch
2022-2026

Versie ALV 17 november 2021

GROENLINKS

INHOUDSOPGAVE

ONZE LIJSTTREKKER AAN HET WOORD	3		
Maak het verschil			
1. GELIJKWAARDIGHEID	4		
<i>Een gemeente waarin iedereen meedoet en zich thuis voelt</i>			
Gelijke kansen voor iedereen			
Onderwijs en talentontwikkeling			
Kunst en cultuur			
2. WONEN	7		
<i>Meer woningen, groener en beter betaalbaar</i>			
Woningaanbod			
Betaalbaarheid			
Ongelijkheid op de woningmarkt			
Burgerparticipatie			
3. KLIMAAT & DUURZAAMHEID	11		
<i>Klimaatneutraal in 2045 dankzij een eerlijke energietransitie</i>			
Energie- en warmtetransitie			
Circulaire economie			
Arbeidsmarkt			
4. GROEN & LEEFOMGEVING	16		
<i>Een gezonde en groene fietsgemeente</i>			
Natuur, water en landbouw			
Duurzame mobiliteit			
Dierenwelzijn			
5. ZORG & WELZIJN	20		
<i>Zorg op maat voor iedereen</i>			
Gezond onder de mensen			
Gezonde keuzes			
Gezonde organisatie zorg			
Gezonde generaties			
6. DEMOCRATISCH BESTUUR	23		
<i>De gemeente staat tussen haar inwoners</i>			
Vertrouwen in de gemeentelijke democratie			
Rechtsstaat en veiligheid			
7. FINANCIËN	26		
<i>Investeren in mensen en in de stad</i>			

ONZE LIJSTTREKKER AAN HET WOORD

DEZE TEKST IS NIET AMENDEERBAAR

Maak het verschil

Als lijsttrekker van GroenLinks 's-Hertogenbosch roep ik alle inwoners van onze mooie gemeente op de handen ineem te slaan om ervoor te zorgen dat iedereen in de gemeente gelijke kansen krijgt om mee te doen, om talenten te ontdekken en te ontwikkelen, om op te groeien in een groene en gezonde omgeving, om te werken en te participeren, om vrij te zijn van armoede. Ook een 's-Hertogenbosch dat weer echt het Bos van de Hertog wordt, waarin lucht en water schoon zijn en de biodiversiteit toeneemt. Want we weten, als we niets doen wordt de aarde warmer en de samenleving armer.

Op woensdag 16 maart 2022 gaan we naar de stembus om een nieuwe gemeenteraad te kiezen. En het zijn belangrijke verkiezingen, want de uitdagingen zijn groot. Denk bijvoorbeeld aan de impact van de Coronapandemie op de samenleving, aan de noodzakelijke energietransitie en aan de groeiende ongelijkheid. De afgelopen vier jaar hebben we in 's-Hertogenbosch laten zien dat GroenLinks het verschil maakt door te bouwen aan een duurzame, betrokken en menselijke samenleving.

En dat willen we graag versterkt doorzetten. Een samenleving waarin we onze welvaart eerlijk delen, en waarin we mensen weer zekerheid bieden over hun huis en hun inkomen. Een samenleving waarin we zorgen voor betaalbare en toegankelijke zorg voor iedereen. En een samenleving waarin we klimaatverandering nu eens echt gaan aanpakken. Een samenleving waarin kinderen gelijke kansen krijgen om hun talenten te ontwikkelen en op te groeien in een groene en gezonde omgeving.

Daarom kiest GroenLinks voor een gemeente waar iedereen gelukkig en gezond kan leven en als het nodig is de zorg krijgt die nodig is. Waar we armoede en schuldproblemen aanpakken, waar voor iedereen betaalbare en goed geïsoleerde huizen worden gebouwd, waar groen en duurzaamheid dagelijkse praktijk zijn. En voor een gemeente waar we niet tegen elkaar schreeuwen, maar met elkaar praten. Dat is de toekomst waar wij samen met jou en alle andere inwoners van onze mooie gemeente aan willen bouwen. Maak het verschil. Stem daarom op 16 maart GroenLinks.

Ufuk Kâhya
Lijsttrekker

hier komt een afbeelding

HOOFDSTUK 1

GELIJKWAARDIGHEID

Een gemeente waarin iedereen meedoet en zich thuis voelt

- 1 Een keuze voor GroenLinks is een keuze voor gelijke behandeling
- 2 voor iedereen. Waar je wieg heeft gestaan moet niet bepalend zijn
- 3 voor de kansen die iemand krijgt. Wij geloven dat de kracht van
- 4 diversiteit werkt als iedereen meedoet vanuit talent. Dat begint bij
- 5 gelijke kansen: van onderwijs, gezondheidszorg en sport tot
- 6 culturele evenementen.

- 7 Mensen zijn verschillend en GroenLinks omarmt die verschillen,
- 8 omdat ze onze samenleving mooier en beter maken en het welzijn
- 9 van iedereen vergroten. We kijken naar waar we elkaar vinden en
- 10 wat ons met elkaar verbindt. Dat is de kern van onze samenleving:
- 11 samenleven.

- 12 Dat iedere inwoner zich verbonden voelt met een buurvrouw, een
- 13 collega, iemand in het wijkcentrum, een klasgenoot, een maatje bij
- 14 het sporten of een bekende in het café, dát is waar het om draait.
- 15
- 16 GroenLinks streeft naar een inclusief 's-Hertogenbosch, waarin
- 17 iedereen zich thuis voelt, gewaardeerd wordt en mee kan doen.

- 18 *Wat heeft GroenLinks bereikt in de afgelopen raadsperiode? Een van*
- 19 *de vele voorbeelden is dat wij een lokale inclusieagenda hebben*
- 20 *opgesteld, zodat 's-Hertogenbosch toegankelijk en inclusief wordt*
- 21 *voor iedereen.*

1. GELIJKWAARDIGHEID

Een gemeente waarin iedereen meedoet en zich thuis voelt

22 Gelijke kansen voor iedereen

23 Voor een eerlijke samenleving is het van groot belang dat iedereen gelijke
24 kansen heeft, ongeacht je achtergrond of levensovertuiging. De afgelopen jaren
25 heeft onder andere de Black Lives Matter-beweging duidelijk gemaakt dat er
26 nog veel werk aan de winkel is. Ook in onze gemeente is er sprake van anti-
27 zwart racisme, islamofobie en anti-Aziatische discriminatie. GroenLinks strijd
28 tegen elke vorm van discriminatie, of dat nou gaat om huidskleur, geslacht,
29 seksuele voorkeur, afkomst, religie, fysieke of mentale beperkingen, leeftijd,
30 opleiding of een combinatie van factoren.

- 31 • GroenLinks staat voor een **inclusieve samenleving**. Dat doen we door
32 belemmeringen weg te nemen. Wij zorgen bijvoorbeeld voor
33 rolstoeltoegankelijke locaties voor mensen met een fysieke beperking. Ook
34 moedigen we bij bedrijven en overheidsinstellingen het gebruik van B1
35 taalniveau aan zodat de meeste mensen het goed kunnen begrijpen. We
36 pakken institutioneel racisme aan en zorgen ervoor dat inwoners op de
37 hoogte zijn van hun rechten.
- 38 • GroenLinks vindt het noodzakelijk dat inwoners die gebruik maken of
39 kunnen maken van sociale voorzieningen een vaste contactpersoon krijgen.
40 **Laagdrempelige toegang tot sociale en culturele centra** als Huis73,
41 andere bibliotheekvestigingen, buurthuizen en Bossche Brede Scholen zijn
42 hierbij essentieel. Deze centra moeten niet alleen fysieke en sociale, maar
43 ook digitale ondersteuning kunnen bieden. Daarom investeren we in
44 buurtcentra en andere plekken die bedoeld zijn om samen te komen.
- 45 • GroenLinks wil de koppositie van 's-Hertogenbosch als
46 **regenbooggemeente** versterken. Samen met lokale LHBTI-organisaties
47 kijken we hoe we de veiligheid en acceptatie van deze doelgroep kunnen
48 vergroten. Wij ondersteunen LHBTI-jongeren, vooral die in een kwetsbare
49 positie, en werken aan het vergroten van hun zichtbaarheid. Dit doen we
50 door LHBTI-evenementen te steunen, regenboogzebrapaden te
51 onderhouden en LHBTI's te representeren in informatiemateriaal.

- 52 • Kansengelijkheid begint bij gezondheid en onderwijs. Daarom wil
53 GroenLinks dat het **Onderwijskansenfonds** blijft en dat geïnvesteerd wordt
54 in **positieve gezondheid** om gezondheidsachterstanden in wijken te
55 verbeteren.
- 56 • In de gezondheidszorg wil GroenLinks **speciale aandacht voor kwetsbare**
57 **doelgroepen** zoals mensen van kleur, mensen met een beperking, LHBTI-
58 groepen. We weten dat bij hen meer mentale problemen spelen dan
59 gemiddeld. Zie ook hoofdstuk 5, Zorg en welzijn.
- 60 • Bij de intocht van Sinterklaas in onze gemeente horen **geen zwarte Pieten**
61 meer. GroenLinks staat volledig achter dit besluit van de Stichting Intocht
62 Sinterklaas.

63 Onderwijs en talentontwikkeling

- 64 Goed onderwijs en het breed ontdekken en ontwikkelen van talenten zijn
65 belangrijk voor alle kinderen. In het onderwijs wordt de basis gelegd voor hun
66 ontwikkeling en dat kunnen we maar één keer goed doen. Maar ook buiten
67 school moeten er volop mogelijkheden zijn. GroenLinks staat voor gelijke
68 kansen op een brede ontwikkeling voor alle kinderen in onze gemeente.
69 Natuurlijk is de relatie tussen het gezin, het onderwijs, de zorg en de buurt
70 daarbij heel belangrijk. Daarom gaan wij voor het intensiveren en verder uitrollen
71 van het programma Talentontwikkeling en Aanpak Gelijke Kansen. Zo zorgen we
72 ervoor dat alle kinderen van opstaan tot slapengaan een breed aanbod hebben
73 en positieve ervaringen kunnen opdoen.
- 74 • GroenLinks investeert in voorschoolse voorzieningen en taalontwikkeling bij
75 jonge kinderen. Ook stimuleren we deelname aan kinderopvang en/of
76 peuterschool. De toegang moet laagdrempelig zijn, zonder onnodige
77 voorwaarden of kosten, en er moet voldoende plaats zijn. We blijven
78 voorstander van de **brede scholen** en kindcentra in onze gemeente, waar
79 school, opvang en het sociale (buurt)leven samenkomen. Fijn voor de
80 kinderen en voor hun ouders.

1. GELIJKWAARDIGHEID

Een gemeente waarin iedereen meedoet en zich thuis voelt

- 81 • GroenLinks investeert in het **voorkomen van schooluitval**. Een
82 startkwalificatie is de basis om zelfstandig mee te kunnen doen in de
83 samenleving. Daar hoort ook bij dat er voldoende passende stages en
84 praktijkopdrachten zijn, zodat jongeren zichzelf kunnen ontwikkelen en een
85 passend beroep kunnen vinden.
- 86 • Om gelijke kansen in het onderwijs te realiseren vinden wij
87 **talentontwikkeling** cruciaal. GroenLinks gelooft in de talenten van elke
88 jongere. Om die talenten tot bloei te laten komen is een brede aanpak nodig.
89 Want dan gaat het niet alleen over onderwijs in strikte zin, maar ook om
90 jeugd- en jongerenwerk, cultuur en sport. Zaken die we met elkaar
91 verbinden en het kind centraal stellen.
- 92 • GroenLinks wil de **samenwerking met het beroepsonderwijs** verstevigen
93 zodat alle studenten (WO, HBO, MBO) hun kennis en talenten kunnen
94 inzetten voor maatschappelijke opgave in 's-Hertogenbosch.

Kunst en cultuur

96 Kunst en cultuur uiteenlopend van experimenteel theater voor een kleine groep
97 tot carnaval, het grootste culturele evenement van het jaar, hebben een grote
98 maatschappelijke waarde. Sociaal contact, ontmoeting en verbinding zijn de
99 basis van de samenleving. We zorgen voor plekken waar mensen elkaar kunnen
100 ontmoeten zoals culturele centra en creatieve broedplaatsen waar innovatie en
101 talentontwikkeling samenkomen. Na de lockdown helpen we de culturele sector
102 om opnieuw tot bloei te komen. Amateurkunst is daar een onderdeel van. Juist
103 bij amateurkunst zijn er minder drempels om mee te doen en te genieten van de
104 kunst en cultuur.

- 105 • GroenLinks geeft bijzondere culturele locaties en organisaties de ruimte om
106 zich verder te ontwikkelen. Wij zien graag een groot **divers aanbod aan**
107 **culturele activiteiten** voor alle doelgroepen. We steunen activiteiten, die
108 voor iedereen goed toegankelijk zijn, ook voor mensen met een beperking of
109 een kleiner budget. Dat willen we ook terugzien in de activiteiten van
110 culturele organisaties die we meerjaarlijks subsidiëren.

- 111 • GroenLinks is voor een toegankelijk aanbod van kunst en cultuur. We blijven
112 inzetten op **Huis73 als laagdrempelig cultuurcentrum** van de gemeente:
113 **een plek voor iedereen**. In alle bibliotheeklocaties van Huis73 moet
114 iedereen zich welkom kunnen voelen door een divers cultureel aanbod.
115 Daarnaast heeft Huis73 een waardevolle maatschappelijke functie met
116 programma's om bijvoorbeeld laaggeletterdheid tegen te gaan en digitale
117 vaardigheden te ontwikkelen. Het pand van Huis73 met grote historische
118 waarde neemt daarbij een speciale plaats in. GroenLinks is bereid daarin te
119 investeren.
- 120 • GroenLinks wil een blijvende **toekomstgerichte, experimentele, culturele**
121 **locatie** die past bij de ambitie als Cultuurstad van het Zuiden. Kop van 't
122 Zand is bijvoorbeeld zo'n locatie. Hier komen dance, urban, experiment en
123 evenementen voor jongeren samen. We supporten Urban culture. Het World
124 Skate center op de Tramkade is daarin het middelpunt.

hier komt een afbeelding

HOOFDSTUK 2

WONEN

Meer woningen, groener en beter betaalbaar

125 Je thuis voelen in een betaalbare, passende woning is voor
126 GroenLinks het doel van het woonbeleid. Wat iemand nodig heeft
127 om zich thuis te voelen verschilt per persoon, maar we hechten
128 allemaal belang aan een fijne woning, aan een wijk die prettig
129 leefbaar, gezond, veilig en goed bereikbaar is met voldoende groen,
130 speelruimte en voorzieningen en een gezellig, levendig centrum.
131 Toch is je thuis voelen niet zo vanzelfsprekend; niet iedereen heeft
132 de vrijheid of financiële middelen om in de woning en
133 woonomgeving van de eigen voorkeur te wonen. In sommige
134 gevallen ontbreekt zelfs de veiligheid van een dak boven je hoofd.
135 Deze verschillen worden steeds groter, van studenten en starters tot
136 ouderen, van veertigers met een middeninkomen tot expats en
137 arbeidsmigranten. Goed en betaalbaar wonen is voor steeds minder
138 mensen een vanzelfsprekendheid en zekerheid.

139 We zitten midden in een wooncrisis. Er moeten meer woningen
140 worden gebouwd. Toch is meer bouwen alléén niet voldoende. Het
141 huisvestingsbeleid moet radicaal op de schop. Wonen moet weer
142 een grondrecht zijn en geen object voor speculatie. GroenLinks kiest
143 voor volkshuisvesting, die staat voor goed, betaalbaar, betrouwbaar,
144 eerlijk, gezond en duurzaam wonen. Zodat iedereen zich thuis kan
145 voelen in de gemeente 's-Hertogenbosch.

146 *In de afgelopen raadsperiode heeft GroenLinks ervoor gezorgd dat*
147 *er meer duurzame en sociale woningen komen in 's-Hertogenbosch.*

2. WONEN

Meer woningen, groener en beter betaalbaar

148 Woningaanbod

149 In de gemeente 's-Hertogenbosch willen we vooroplopen in slim bouwen en
150 wonen en mensen zekerheid bieden over hun huis. Daarom gaan we de huidige
151 voorraad aan woningen veel creatiever en beter benutten. We denken dan aan
152 hergebruik en ombouwen van lege gebouwen en het aantrekkelijker maken van
153 doorstroming. Ook bieden we ruimte aan iedereen met alternatieve woon-
154 idealen en creatieve oplossingen voor het tekort aan woningen. Kwaliteit van en
155 een goede mix in het woningaanbod is waar we vanuit gaan. Wonen speelt
156 daarnaast een belangrijke rol in de transitie naar een duurzame samenleving.
157 Slim betekent dat het oplossen van het woningtekort niet zorgt voor hogere
158 CO2-uitstoot en niet ten koste gaat van onze kwetsbare natuur.

- 159 ● GroenLinks stuurt actief op de bouw van **sociale huur- en sociale**
160 **koopwoningen** voor starters en eenpersoonshuishoudens. De Woonvisie
161 van de gemeente 's-Hertogenbosch, mede door GroenLinks tot stand
162 gekomen, is daarvoor het startpunt. We zien erop toe dat de gemeente deze
163 goed uitvoert. Bij sociale huur bij nieuwbouwwoningen streven we naar
164 verhoging van het percentage ervan naar minimaal 40%. De vraag naar die
165 woningen is namelijk het grootst.
- 166 ● GroenLinks wil voorkomen dat sociale huurwoningen na aanpassing
167 verhuurd worden met een hogere huur dan de sociale huurgrens. **Sociale**
168 **woningbouw blijft sociaal.**
- 169 ● De gemeente kan het niet alleen Daarom wil GroenLinks afspraken maken
170 met corporaties over een **netto toename** van het aantal woningen met **400**
171 **huurwoningen per jaar.**
- 172 ● Voor een goed **evenwicht in vraag en aanbod** streeft GroenLinks in alle
173 buurten naar een goede mix van goedkopere en duurdere woningen en van
174 huur- en koopwoningen. Zo zorgen we voor doorstroming in de sociale
175 sector. Dat houdt in dat mensen verhuizen naar een huis dat op dat moment
176 beter bij hen past: afgestudeerde studenten die van een kamer naar een
177 starterswoning gaan, ouderen die kleiner willen gaan wonen of mensen met

- 178 een beperking die verhuizen naar een huis dat beter hun behoeftes
179 ondersteunt.
- 180 ● Om de woningnood op te lossen zijn op korte termijn veel nieuwe woningen
181 nodig. **Tijdelijke woningen** (met een levensduur van 10 - 15 jaar) lossen de
182 woningnood op langere termijn niet op, maar kunnen wel de stress op de
183 woningmarkt verlichten. GroenLinks dringt erop aan om aan woon-
184 experimenten als *Minitopia* meer ruimte te bieden. Die laten vernieuwend
185 zien dat er veel mogelijk is op het gebied van tijdelijk, goed en duurzaam
186 bouwen met woonzekerheid.
 - 187 ● GroenLinks is groot voorstander van het **ombouwen** van leegstaande
188 kantoor- en bedrijfspanden tot woningen. Ook pleiten wij voor het
189 **verbouwen** van meer dan gemiddeld grote woningen tot kleinere
190 wooneenheden.
 - 191 ● GroenLinks ziet ieder jaar weer dat nieuwe studenten geen woonruimte
192 kunnen vinden in onze gemeente. We gaan dit tekort aan
193 **studentenwoningen** structureel aanpakken, bijvoorbeeld met de bouw van
194 tijdelijke huisvesting.
 - 195 ● GroenLinks zet zich in voor voldoende goede **huisvesting voor**
196 **internationale studenten en expats.** Zij zorgen namelijk ook voor een
197 positieve, culturele en economische uitstraling van 's-Hertogenbosch als
198 cultuur- en datastad.
 - 199 ● Ruimte voor nieuw te bouwen woningen en binnenstedelijke
200 gebiedsontwikkeling zoals bij de Spoorzone, Kop van 't Zand en Station
201 Oost wordt zoveel mogelijk **binnen de huidige gebouwde omgeving**
202 gezocht. GroenLinks zet in op slimmer bouwen zoals verdichting
203 (inbreiding), betere benutting van de ruimte en middel- of hoogbouw.
204 Hierdoor sparen we de groene ruimte en biodiversiteit, geven we de
205 bestaande gebouwde omgeving een 'boost' en dragen we bij aan gezonde
206 manieren van verplaatsing zoals wandelen, fietsen en openbaar vervoer.

2. WONEN

Meer woningen, groener en beter betaalbaar

207 Betaalbaarheid

208 De enorme stijging van de huizenprijzen zorgt ervoor dat veel woningzoekenden
209 vrijwel kansloos zijn op de woningmarkt. De wachtlijsten voor een sociale
210 huurwoning zijn enorm, waardoor starters en mensen met lagere inkomens
211 nauwelijks een huis kunnen vinden. Bovendien zijn huurwoningen in de vrije
212 sector voor veel mensen onbetaalbaar. Bestaanszekerheid voor iedereen is de
213 basis van een sociale samenleving. Daar hoort volgens GroenLinks ook toegang
214 tot betaalbare volkshuisvesting bij.

- 215 • Daarom is GroenLinks voor het instellen van een **huurplafond en een**
216 **maximale jaarlijkse huurstijging** voor alle huurwoningen in de vrije
217 sector. Een huurplafond is de maximale huurprijs voor een huurwoning.
218 In de sociale huur bestaat al een dergelijk plafond. We willen dat
219 systeem uitbreiden naar vrije sector huurwoningen.
- 220 • GroenLinks wil een einde maken aan opkopers die duur verhuren.
221 Daarom voeren we een **zelfbewoningsplicht en anti-speculatiebeding**
222 in voor nieuwe koopwoningen en kijken naar de mogelijkheden hiervoor
223 bij bestaande woningen.
- 224 • GroenLinks dringt aan bij de gemeente om **langjarige afspraken met**
225 **ontwikkelaars** te maken over nieuwe projecten met **beperkte**
226 **huurprijs**. Ook vinden wij dat de winst die wordt gemaakt met de bouw
227 van dure koopwoningen bij moet dragen aan de sociale huursector.
228 Daarnaast kijken we naar mogelijkheden om met de ontwikkelaar
229 afspraken te maken over **maximale woonzekerheid**, bijvoorbeeld met
230 huurcontracten voor onbepaalde tijd.
- 231 • GroenLinks stuurt actief op het gemeentelijk grondbeleid en het **in eigen**
232 **bezit houden van gemeentegrond om speculatie te voorkomen**.
233 Door korting op de grondprijs kan het bijvoorbeeld aantrekkelijk zijn voor
234 ontwikkelaars om te bouwen voor inwoners met lagere inkomens.
235 Hiervoor maken we specifieke en meetbare afspraken met deze
236 ontwikkelaars.

237

238 Ongelijkheid op de woningmarkt

239 We beschermen kwetsbare groepen voor wie de tekorten aan betaalbare
240 woningen het grootst zijn. We zorgen dat iedereen op de woningmarkt aan bod
241 komt: huurders en eigenaren, gezinnen en alleenstaanden, jong en oud, mensen
242 van alle achtergronden en met zowel lage, midden als hoge inkomens.
243 GroenLinks is er voor groepen mensen met specifieke woonwensen. Een van de
244 grootste opgaven voor de komende jaren is het realiseren van goede woningen
245 voor ouderen. Vooral voor de ouderen die niet meer volledig zelfstandig kunnen
246 of willen wonen, maar nog niet in aanmerking komen voor een
247 verzorgingstehuis. Ook zijn we solidair met krakers. Mensen kraken uit
248 noodzaak door de wooncrisis en een gebrek aan goede en betaalbare
249 woningen.

- 250 • Discriminatie bij het toewijzen van woningen is uit den boze. We nemen
251 **maatregelen tegen verhuurders en verhuurbemiddelaars die**
252 **discrimineren**. Er komt een beter systeem van toezicht en handhaving. We
253 zorgen voor een duidelijk punt waar inwoners melding kunnen maken van
254 discriminatie op de woningmarkt. Daar treden we hard tegen op. Om
255 uitsluiting in de woningsector tegen te gaan, kijkt GroenLinks daarnaast
256 kritisch naar de discriminerende werking van ‘selectieve woningtoewijzing’
257 en de huurdersvergunning.
- 258 • Een stadsvernieuwings- of gebiedsontwikkelingsproject kan zorgen voor
259 verdringing van eerdere bewoners, waardoor met name bewoners met een
260 lager inkomen zich niet meer thuis voelen in de wijk. Daarom maakt
261 GroenLinks er werk van om deze **verdringing van oorspronkelijke**
262 **bewoners bij vernieuwing tegen te gaan, zodat de identiteit van de wijk**
263 **of buurt behouden blijft**. Daarnaast is GroenLinks voor het organiseren van
264 aanvullende projecten zodat nieuwe en oude bewoners elkaar kunnen
265 ontmoeten, bijvoorbeeld door cursussen en activiteiten.
- 266 • GroenLinks is voor het uitbreiden van het *Housing First* project dat als meest
267 succesvol is bewezen in de **aanpak van dakloosheid**. Wij zijn ook blij met
268 de hostels die in de gemeente van de grond komen. Hierdoor krijgt een

2. WONEN

Meer woningen, groener en beter betaalbaar

269 aantal dak- en thuislozen een dak boven hun hoofd en structureel hulp bij
270 het aanpakken van persoonlijke problemen. Helaas kennen we in 's-
271 Hertogenbosch nog een groot aantal nog niet geholpen dak- en thuislozen.
272 ● Hoewel we inwoners zo goed mogelijk proberen te helpen, zullen er altijd
273 mensen zijn die (tijdelijk) dakloos zijn of raken. Daarom maakt GroenLinks
274 zich hard voor een plek waar deze mensen zich **als inwoner kunnen laten**
275 **inschrijven en een postadres kunnen krijgen**. Zo hoeven deze mensen
276 bepaalde diensten niet te missen.
277 ● GroenLinks zet in op het **snel en langdurig huisvesten van statushouders**.
278 Zij krijgen daarbij intensieve begeleiding zodat zij zelfstandig en volwaardig
279 kunnen meedoen in de samenleving. Daarvoor trekken wij lessen uit
280 succesvolle innovatieve trajecten uit de eigen gemeente en uit de regio,
281 waar statushouders versneld de Nederlandse taal en cultuur leren.

282 Burgerparticipatie

283 GroenLinks wil dat elke inwoner mee kan beslissen over diens huidige of
284 toekomstige woonsituatie. Bewoners zijn immers pas écht gelukkig als ze zelf
285 kunnen meedenken en -praten en zo dus min of meer de touwtjes in handen
286 hebben over hun woonsituatie.
287 ● GroenLinks vindt dat bij (nieuw)bouwprojecten vanaf het begin van het
288 proces niet alleen de huidige bewoners uit de wijk van het project, maar
289 ook **nieuwe bewoners actief betrokken** moeten **worden**, vooral bij het
290 maken van de plannen en de uitvoering daarvan. Zo zorgen we ervoor
291 dat zoveel mogelijk betrokkenen gehoord zijn en zich in de plannen
292 kunnen vinden.
293 ● GroenLinks vindt dat bewoners de ruimte moeten hebben om **zelf of**
294 **gezamenlijk de regie te voeren** over hun woning en woonomgeving.
295 Daarom willen wij in samenwerking met woningcorporaties en
296 projectontwikkelaars experimenteerruimte bieden voor pioniers met
297 vernieuwende ideeën voor bouwprojecten en woonconcepten. Ook
298 steunt GroenLinks plannen voor alternatieve woonvormen met de focus

299 op bewust en duurzaam wonen. Dit kunnen coöperaties zijn of andere
300 collectieve woonvormen, woon-zorgclusters en woongroepen.
301 ● GroenLinks kijkt met trots naar creatieve experimenten die ontstaan
302 binnen de gemeente. Daarom zien wij kansen in experimenten waarbij
303 huurders hun **eigen corporatiewoning bouwen**. Dat is voor de
304 corporatie goedkoper en het geeft inwoners van allerlei achtergronden
305 ruimte om hun woonwensen waar te maken.

hier komt een afbeelding

HOOFDSTUK 3

KLIMAAT & DUURZAAMHEID

Klimaatneutraal in 2045 dankzij een eerlijke energietransitie

306 De klimaatcrisis is onmiskenbaar de meest urgente opgave van deze
307 tijd. Wij moeten voorkomen dat onze aarde onleefbaar wordt. Om
308 dat doel te halen is het nog niet te laat, maar er moeten dan wel nú
309 afspraken worden gemaakt en nagekomen. Niet alleen op
310 internationaal en nationaal niveau maar juist ook op lokaal niveau
311 moeten grote veranderingen worden doorgevoerd. Daarom zorgt
312 GroenLinks ervoor dat het thema Klimaat & Duurzaamheid óók in 's-
313 Hertogenbosch hoog op de politieke agenda staat met als doel een
314 klimaat neutrale gemeente in 2045. Wij willen dat de energietransitie
315 van fossiele naar duurzame energie eerlijk verloopt, dat deze samen
316 met onze bewoners wordt vormgegeven en uitgevoerd en dat die
317 energietransitie leidt tot een economie zonder verspilling.
318 GroenLinks is ervan overtuigd dat, als we er met z'n allen de
319 schouders onder zetten, we de aarde leefbaar kunnen houden voor
320 onze kinderen, kleinkinderen en verdere generaties.

321 *Op het gebied van klimaat- en duurzaamheid hebben we flink wat*
322 *stappen vooruitgezet. Zo heeft GroenLinks ervoor gezorgd dat er*
323 *zonne- en windenergie in de Duurzame polder komt, met aandacht*
324 *voor de weidevogels en dat onze inwoners kunnen profiteren van de*
325 *opbrengsten.*

3. KLIMAAT & DUURZAAMHEID

Klimaatneutraal in 2045 dankzij een eerlijke energietransitie

Energie- en warmtetransitie

326
327 Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de lokale energie- en warmtetransitie.
328 GroenLinks ziet graag dat in 2045 alle huishoudens aardgasvrij zijn en zijn
329 aangesloten op een duurzame warmtebron, dus ook in 's-Hertogenbosch. De
330 komende tijd zal onze gemeente met wijkuitvoeringsplannen komen, waarin
331 wordt beschreven hoe en wanneer wijken van het gas af gaan.
332 Behalve dat duurzame energieopwekking door grootverbruikers, zoals bedrijven
333 en industrie, wordt gestimuleerd, moet ook particuliere duurzame
334 energieopwekking een boost krijgen. De grote uitdaging is om de duurzaam
335 opgewekte energie op het energienet kwijt te kunnen of de duurzame energie op
336 een goede, innovatieve manier op te slaan voor later gebruik.
337 ● Het **isoleren van huizen en gebouwen** is de meest effectieve
338 investering om energie te besparen. Daarom is dit altijd een nuttige
339 investering. GroenLinks wil dat de gemeente ervoor zorgt dat bestaande
340 stimuleringsregels niet alleen voor huiseigenaren maar ook voor
341 woningbouwcorporaties gaan gelden.
342 ● De bebouwde omgeving in 's-Hertogenbosch wordt **energieneutraal**.
343 Daarbij is de standaard voor nieuwbouw dat deze energieleverend is.
344 GroenLinks is voorstander van een flinke renovatieslag voor bestaande
345 bebouwing. Hierbij worden ook deze woningen en bedrijfspanden op
346 zijn minst energieneutraal.
347 ● GroenLinks wil aandacht voor **lokale regelgeving** die nieuwe **duurzame**
348 **maatregelen**, bijvoorbeeld het plaatsen van zonnepanelen, hindert. We
349 willen deze regelgeving aan de orde stellen en aanpassen.
350 ● Naast isolatie is **duurzame energieopwekking** door zon en wind hard
351 nodig. GroenLinks wil dat de gemeente alleen meewerkt aan zonne- en
352 windenergie-projecten als die aan groene én sociale voorwaarden
353 voldoen. Zo zorgen we ervoor dat de gemeenschap mee profiteert en
354 dat de natuur en biodiversiteit worden verbeterd.
355 ● GroenLinks wil dat iedere inwoner de mogelijkheid krijgt om lid te
356 worden van een duurzame energiecoöperatie. Door dit **eigenaarschap**

357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388

van duurzame energieprojecten zal de energietransitie van ons
allemaal zijn. Ten minste 50% van grootschalige zonne- en windenergie-
projecten moet in handen van inwoners van 's-Hertogenbosch komen.
Het initiatief van de coöperatieve vereniging "Bossche Windmolen
West" is een goed voorbeeld van hoe het kan en verder moet.

- GroenLinks ondersteunt **innovatieve, creatieve oplossingen** voor
duurzaamheidsvraagstukken, bijvoorbeeld voor de opwekking van
zonne-energie door zonnepanelen op carports, gevels, bushokjes,
hekwerken, geluidswanden en lantaarnpalen.
- GroenLinks wil dat de gemeente zich inzet om **het gebruik van fossiele**
brandstoffen voor de verwarming van een woning of ander pand te
vervangen door alternatieve verwarmingsbronnen. Voorbeelden hiervan
zijn efficiënte warmtepompen en (gemeentelijke) warmtenetten, die
gebruik maken van duurzame bronnen. Waar dit niet mogelijk is, kan
restwarmte uit afvalcentrales of de industrie worden gebruikt.
- De Visie Energielandschap is opgesteld om te bepalen waar en onder
welke voorwaarden het mogelijk is om initiatieven met windturbines en
zonnevelden verder uit te werken. Met deze visie nemen we ook onze
verantwoordelijkheid in de regio. De **duurzame polder** tussen 's-
Hertogenbosch en Rosmalen is hier een voorbeeld van. GroenLinks
heeft de ambitie om hier windmolens en zonnepanelen te plaatsen,
waarbij de energieopbrengst overeenkomt met het energieverbruik van
70.000 huishoudens. De direct omwonenden moeten hierbij direct
voordeel hebben van de opbrengst van deze groene stroom.
- De energietransitie waar we voor staan is een enorme opgave, maar
biedt ook kansen op andere gebieden, zoals onderwijs, lokale
democratie en sociale cohesie. Daarom is het belangrijk **alle inwoners**
actief te betrekken. GroenLinks neemt bewoners serieus in hun
wensen en toekomstverwachtingen. Het Klimaatakkoord en de
Omgevingswet bieden ruimte voor lokaal maatwerk. GroenLinks vindt
dat 's-Hertogenbosch hierin een voorbeeldrol moet vervullen. Daar
maken we ons sterk voor.

3. KLIMAAT & DUURZAAMHEID

Klimaatneutraal in 2045 dankzij een eerlijke energietransitie

- 389
- 390
- 391
- 392
- 393
- 394
- 395
- 396
- 397
- 398
- 399
- 400
- 401
- 402
- 403
- 404
- 405
- 406
- 407
- 408
- 409
- 410
- 411
- 412
- 413
- 414
- 415
- 416
- 417
- 418
- 419
- 420
- GroenLinks wil de energietransitie aangrijpen om fors **in wijken en buurten te investeren**. In ‘wijk/buurtgesprekken’ over deze energietransitie kunnen bewoners aangeven hoe hun wijk of buurt kan worden verduurzaamd. Bewoners en gemeente kijken samen op welke manier de energietransitie hier dan in past.
 - Met woningbouwcorporaties, verhurende makelaars en particulieren maken we **afspraken om woningen te isoleren, te verduurzamen en van het gas af te krijgen**. GroenLinks wil dat de gemeente daarbij inzet op prestatieafspraken over energielabels, het percentage energieneutrale of energieleverende woningen en energiebesparende en energieopwekkende maatregelen.
 - **Woningeigenaren worden geholpen bij het nemen van energiemaatregelen**. GroenLinks betreft hierbij met name ook Verenigingen Van Eigenaren. Om die reden steunen wij de Duurzame Huizenroute en willen wij dat de gemeente afspraken maakt met woningbouwcorporaties zodat een duurzame huizenroute ook informatief is voor bewoners van huurwoningen.
 - GroenLinks is blij met de gemeentelijke **energieloketten**, waar burgers worden gesteund en geholpen bij wat zij nodig hebben voor hun energietransitie. GroenLinks wil dat deze loketten meer bekend worden. Ook worden daarbij **energiecoaches** opgeleid en ingezet.
 - GroenLinks vindt dat eigenaren of huurders met een **klein inkomen** moeten kunnen profiteren van de energietransitie. Hiervoor willen wij een **subsidieregeling of een voorfinancierings-regeling** in het leven roepen om energiebesparende maatregelen te kunnen nemen.
 - GroenLinks ziet kansen in het **opleiden van mensen tot specialisten in nieuwe ‘groene banen’**. Om de energietransitie goed te laten verlopen zijn namelijk vakmensen nodig, zoals installateurs van warmtepompen en zonnepanelen, elektrotechnici of fijn-slopers. GroenLinks ziet graag dat de gemeente deze initiatieven stimuleert. Zo is de transitie niet alleen goed voor energiebesparing en een dalende energierekening, maar ook voor de werkgelegenheid.

421 Circulaire economie

- 422
- 423
- 424
- 425
- 426
- 427
- 428
- 429
- 430
- 431
- 432
- 433
- 434
- 435
- 436
- 437
- 438
- 439
- 440
- 441
- 442
- 443
- 444
- 445
- 446
- 447
- 448
- 449
- 450
- 451
- Voor GroenLinks is circulariteit de enige toekomst. Onze economie kan alleen succesvol blijven als we minder verspillen en we van afval nieuwe grondstoffen maken. De gemeente heeft hierin een belangrijke rol. Zij geeft vergunningen uit voor bouwen en slopen en is verantwoordelijk voor de inzameling van afval. Daarnaast stelt de gemeente randvoorwaarden op voor de bedrijfsvoering en vestiging van bedrijven. Als organisatie doet de gemeente aanbestedingen, verleent ze opdrachten en koopt ze zelf in.
- **Als gemeente hebben we een voorbeeldfunctie**. GroenLinks gaat daarom voor maximale CO₂-reductie binnen de gemeentelijke organisatie. We gebruiken alleen groene stroom en leggen waar het ook maar even kan zonnepanelen op daken van gemeentelijke en maatschappelijke gebouwen. We pleiten ervoor dat de gemeente circulair inkoopt en aanbesteedt. Daarbij zorgen we ervoor dat de gemeente haar opdrachten zo veel mogelijk aan lokale ondernemingen gunt.
 - GroenLinks stelt **bij het verlenen van vergunningen duurzaamheid als randvoorwaarde**. Dit betekent dat duurzaam energie- en watergebruik, schone mobiliteit en circulair gebruik van grondstoffen de norm worden bij vergunningverlening. GroenLinks wil dat de gemeente ervoor zorgt dat ook bedrijven meedoen met de energietransitie. Naleving en handhaving van de Wet Milieubeheer en de toekomstige Omgevingswet is noodzakelijk.
 - GroenLinks wil dat **circulair bouwen** een vaste norm wordt bij gronduitgifte, aanbestedingen en vergunningverlening. Binnen de Omgevingswet stellen we scherpere eisen aan de milieuprestaties van nieuwbouw.
 - GroenLinks wil dat **culturele en sportinstellingen ondersteuning** en praktische begeleiding krijgen om hun **gebouwen te verduurzamen**.
 - GroenLinks is van mening dat bedrijven, (kleine) industrie en grootschalige distributiebedrijven, die de gezondheid en leefbaarheid

3. KLIMAAT & DUURZAAMHEID

Klimaatneutraal in 2045 dankzij een eerlijke energietransitie

452 bedreigen niet passen in **een gezonde woonomgeving**. Deze bedrijven
453 worden naar een andere locatie verplaatst en het probleem wordt
454 aangepakt. Vanzelfsprekend wordt hierbij overleg gevoerd met de
455 omliggende kernen en gemeenten.

- 456 • GroenLinks vindt dat er **duidelijke afspraken met**
457 **winkeliersverenigingen, de lokale afdeling van Koninklijke Horeca**
458 **Nederland en met het overige MKB** moeten worden gemaakt over
459 afvalscheiding, over het terugdringen van verpakkingsmaterialen, over
460 duurzame logistiek en over maatregelen om energieverstopping door met
461 name terrasverwarming en open winkelpuien tegen te gaan.
- 462 • GroenLinks is van mening dat **afval zo duurzaam mogelijk verwerkt**
463 moet worden. Of de afvalscheiding door de inwoners wordt gedaan of
464 door de afvalverwerker, wordt bepaald door de meest duurzame
465 oplossing van die twee. Als afvalscheiding door de inwoners wordt
466 gedaan, streeft GroenLinks ernaar dat **iedere inwoner op loopafstand**
467 **van zijn woning** zijn afval gescheiden aan kan leveren.
- 468 • Circulariteit betekent voor GroenLinks ook dat we inzetten op het sterk
469 terugdringen van afval en het hergebruiken van afval. **Huishoudens die**
470 **minder restafval aanbieden, betalen een lagere afvalstoffenheffing.**
471 We doen dit door het invoeren van gedifferentieerde tarieven in de vorm
472 van bijvoorbeeld 'diftar'.
- 473 • GroenLinks ondersteunt en faciliteert buurtinitiatieven voor het
474 hergebruik van apparaten zoals **reparatiewerkplaatsen en repair-**
475 **cafés.**

Arbeidsmarkt

477 Een circulaire economie kan alleen goed draaien bij een gezonde arbeidsmarkt,
478 omgekeerd kan een toekomstbestendige arbeidsmarkt alleen bestaan als de
479 economie circulair wordt. Daarom is voor GroenLinks een goede arbeidsmarkt
480 niet los te zien van ons streven naar een circulaire economie.

481 We ondersteunen daarbij nadrukkelijk lokale ondernemers en hun initiatieven.
482 Hierbij zetten we speciaal in op ICT en data science, voeding, toerisme en het
483 erfgoed in 's-Hertogenbosch. We zijn blij met de Bossche Investerings
484 Maatschappij BIM die themagerichte bedrijfsgebouwen beheert, zoals de
485 voormalige Grasso fabriek voor ICT start-ups, maar ook zijn we blij met De
486 Gruyter Fabriek voor de creatieve sector en de Jamfabriek gericht op de
487 foodsector.

- 488 • GroenLinks maakt zich hard voor een snelle verhuizing van het Boschveld
489 Ambacht Centrum (BAC). Het BAC zit als buffer tussen de Grasso fabriek en
490 de woningen. Wij willen dit onderdeel van het **innovatiedistrict** behouden
491 en verder ontwikkelen. Daarvoor is duidelijkheid over de huisvesting en de
492 kosten daarvan van groot belang. Daarmee weten de huidige ondernemers
493 waar ze aan toe zijn en kunnen nieuwe ondernemers toetreden.
- 494 • GroenLinks is voorstander van de **betrokkenheid van**
495 **onderwijsinstellingen bij het bedrijfsleven**, zoals de samenwerking tussen
496 AgriFood Capital en de HAS Hogeschool. Op die manier krijgen studenten
497 snel een goed beeld van het werk en het levert de sector vernieuwende
498 ideeën en medewerkers op. GroenLinks wil de positie van **AgriFood Capital**
499 behouden. Dit versterkt de economie in onze gemeente en bovendien levert
500 het een grote bijdrage aan de verduurzaming van de samenleving.
- 501 • Den Bosch heeft een aantrekkelijke binnenstad, zowel voor bewoners van
502 onze gemeente als voor bezoekers. GroenLinks wil dat wij uitstralen een
503 **gastvrije stad** te zijn. Hierdoor voelen bezoekers zich **welkom**. Dit is dan
504 ook goed voor ons plaatselijke horeca, musea en andere
505 vrijetijdsbestedingen.
- 506 • De komende jaren wordt de binnenstad van onze gemeente uitgebreid naar
507 een brede binnenstad door wijken die grenzen aan de oude binnenstad te
508 vernieuwen, aantrekkelijker te maken en te verbinden met de binnenstad.
509 Een brede binnenstad waar je niet alleen komt om te kopen, maar ook om te
510 verblijven. GroenLinks steunt deze ontwikkeling omdat een **dynamische**
511 **brede binnenstad** bijdraagt aan het leefplezier en aan de economie. Het

3. KLIMAAT & DUURZAAMHEID

Klimaatneutraal in 2045 dankzij een eerlijke energietransitie

512 **erfgoed** in Den Bosch speelt daarbij een grote rol. GroenLinks wil dat
513 erfgoed daarom zoveel mogelijk duurzaam in stand houden.

hier komt een afbeelding

HOOFDSTUK 4

GROEN & LEEFOMGEVING

Een gezonde en groene fietsgemeente

514 Genieten van de natuur, wandelen of fietsen en dan even je
515 gedachten verzetten, wie vindt dat nou niet fijn? Daarvoor moeten
516 we investeren in natuur. Zorgen dat groen en biodiversiteit blijven, of
517 terugkomen in plaats van stenen en asfalt.

518 Groen maakt gelukkig, gezond en zorgt voor lagere temperaturen in
519 hete zomers. Hete zomers kunnen zelfs ernstige gevolgen hebben
520 voor mensen met een kwetsbare gezondheid.
521 We willen dieren, die in het wild en in de bebouwde omgeving
522 voorkomen, behouden door ze een thuis te bieden.

523 We willen waardevolle natuur behouden en niet volbouwen met
524 nieuwbouwwijken of industrieterreinen. GroenLinks wil investeren in
525 een groene, klimaatbestendige gemeente met een natuurlijk
526 evenwicht voor flora en fauna en met een natuurlijk waterevenwicht.
527 Hierbij kijken we ook goed hoe en welk vervoer we binnen de
528 gemeente gebruiken.

529 *GroenLinks heeft in de afgelopen raadsperiode gezorgd voor meer*
530 *ruimte voor de fiets en meer ruimte voor groen. Zo is de van*
531 *Berckelstraat eindelijk een fietsstraat geworden en is in de stad een*
532 *flink aantal bomen geplant.*

4. GROEN & LEEFOMGEVING

Een gezonde en groene fietsgemeente

533 Natuur, water en landbouw

534 De gemeente moet ervoor zorgen dat op haar grondgebied de natuur, het water
535 en de landbouw met elkaar in evenwicht zijn. Dat heeft gevolgen voor waar en
536 hoe gebouwd kan worden en waar landbouw bedreven kan worden of bedrijven
537 kunnen staan.

- 538 • GroenLinks wil dat de gemeente samen met bewoners, verenigingen en
539 bedrijven aan de slag gaat om hun directe **omgeving zo goed en groen**
540 **mogelijk in te richten**. We werken toe naar een gemeente waarin iedere
541 inwoner binnen vijf à tien minuten lopen in een groene openbare omgeving
542 kan ontspannen en bewegen. Daarom willen we dat iedere renovatie of
543 aanpassing in de openbare ruimte méér groen oplevert, dus meer
544 biodiversiteit en een grotere klimaatbestendigheid van de gemeente.
- 545 • GroenLinks vindt het noodzakelijk dat woningcorporaties bij nieuwbouw of
546 renovatie hun **huurwoningen vergroenen**. Te denken valt aan speciale
547 dakpannen als geschikte broedplaatsen voor vleermuizen en vogels, groene
548 gevels en daken, eventueel in combinatie met zonnepanelen. Wij nodigen de
549 corporaties uit om hierover te overleggen.
- 550 • GroenLinks maakt zich sterk voor een grote gemeentelijke campagne om
551 **stenen en tegels te vervangen door groen**. Niet alleen tuinverharding gaat
552 op de schop maar ook op parkeerterreinen wordt gekozen voor
553 waterdoorlatende verharding.
- 554 • GroenLinks ziet graag dat in 's-Hertogenbosch verdergegaan wordt met het
555 **planten van nieuwe bomen**. Onze ambitie voor de komende vier jaar is nog
556 1000 bomen extra bomen erbij in de openbare ruimte. Als een
557 kapvergunning wordt afgegeven, moet deze altijd gepaard gaan met een
558 herplantplicht.
- 559 • GroenLinks wil ook aandacht voor de zogenaamde **stoeplantjes**. Deze
560 plantjes tussen de bestrating van het stedelijk gebied, leveren een grote
561 bijdrage aan de verkoeling en leefbaarheid van de stad.
- 562 • GroenLinks is fan van **groene schoolpleinen**, goed voor een gezonde
563 mentale en fysieke ontwikkeling van kinderen. Wij hebben de ambitie dat de

- 564 komende vier jaar minstens de helft van het aantal basisscholen in onze
565 gemeente zo'n groen schoolplein heeft.
- 566 • Met de aanleg van **tiny forests** op groenstroken en in parken worden naast
567 een groenere omgeving ook groenbeleving, natuurontdekking en
568 natuureducatie verbeterd. GroenLinks steunt daarom de aanleg van tiny-
569 forests.
 - 570 • Ook **voedselbossen** dragen bij aan meer natuur en biodiversiteit. Daarom
571 vindt GroenLinks het een taak van de gemeente om goede initiatieven voor
572 de aanleg van voedselbossen mogelijk te maken, bijvoorbeeld door
573 erfpacht. Als deze initiatieven niet van de grond komen, legt de gemeente
574 zelf voedselbossen aan.
 - 575 • GroenLinks zorgt dat de gemeente samen met het waterschap inzet op de
576 **opvang van alle regenwater** als grond- of oppervlaktewater binnen 10 jaar.
577 Hierdoor komt het regenwater niet meer direct in het riool, want het riool is
578 voor afvalwater. In alle nieuwbouw- en reconstructie-projecten wordt deze
579 opvang verplicht.
 - 580 • GroenLinks wil dat de gemeente samen met het waterschap en
581 buurgemeenten zorgt voor voldoende mogelijkheden voor **waterberging bij**
582 **wateroverlast en wateropvang in tijden van droogte**. Klimaatverandering
583 zorgt voor langere periodes van droogte, maar ook voor meer kans op
584 overstromingen. Door een goede waterberging worden deze nadelige
585 effecten opgevangen.
 - 586 • GroenLinks staat achter het **gifvrije, gemeentelijke groenbeheer**.
587 Glyphosaat wordt niet meer gebruikt als bestrijdingsmiddel. We gaan na of de
588 verkoop van glyphosaat aan particulieren en daarmee het gebruik daarvan
589 verboden kan worden. In 2020 is het pachtbeleid vergoend en mag op
590 gronden van de gemeente dit schadelijke bestrijdingsmiddel al niet meer
591 worden gebruikt. We gaan een stap verder en onderzoeken of ook andere
592 schadelijke chemische bestrijdingsmiddelen verboden kunnen worden.
 - 593 • GroenLinks dringt erop aan dat grasvelden, gazons en bermen langs wegen
594 en water **zo min mogelijk worden gemaaid**, waardoor bloemen kunnen

4. GROEN & LEEFOMGEVING

Een gezonde en groene fietsgemeente

595 bloeien en zaad kunnen vormen. Dit heeft een positief effect voor bijen en
596 andere insecten.
597 ● Voor een grotere biodiversiteit is het van belang dat flora en fauna de
598 mogelijkheid hebben om zich tussen verschillende natuurgebieden te
599 verplaatsen. Een mooi voorbeeld hiervan zien we bij de natuurlijke oevers en
600 eilanden in de stadsdommel en plas-draszones in diverse parken.
601 GroenLinks zet in op **een ecologische verbindingzone** tussen de Maas en
602 de natuurgebieden ten zuiden van de stad.

603 Duurzame mobiliteit

604 Schoon en slim vervoer voor iedereen! Met het Actieplan Duurzame Mobiliteit en
605 de nieuwe bereikbaarheidsstrategie heeft GroenLinks in de afgelopen periode
606 de koers van mobiliteit verlegd. Bereikbaarheid gaat nu gepaard met
607 leefbaarheid, waarbij schone lucht en groene openbare ruimte, maar ook fietser
608 en voetganger centraal staan. De bevoorrading wordt niet alleen schoon (nul-
609 emissie) maar ook slim. Grote vrachtwagens door de historische binnenstad met
610 smalle steegjes willen we niet meer. De doorontwikkeling van het gebied rond
611 het Centraal Station, het versterken van het fietsnetwerk met voldoende
612 parkeervoorzieningen, het vergroten van de verkeersveiligheid op routes naar
613 scholen en sportaccommodaties zetten we voort.

614 ● Om fietsen nog aantrekkelijker te maken wil GroenLinks investeren in de
615 **fietsinfrastructuur**. Er komen meer (snel)fietspaden, die alle wijken en
616 dorpskernen verbinden met de belangrijkste voorzieningen. Er zijn
617 snelfietsroutes in alle richtingen; naar Zaltbommel, Oss, Eindhoven en
618 Waalwijk. Als uitbreiding wil GroenLinks ook snelfietsroutes in de
619 richting van Tilburg en Uden/Veghel, zodat het mogelijk is om op de fiets
620 gemakkelijk grote buurgemeenten te kunnen bereiken.
621 ● GroenLinks vindt het belangrijk dat er ook **gratis, overdekte en**
622 **bewaakte fietsparkeerplekken** op andere veelbezochte locaties
623 komen zoals bij culturele hotspots, winkelcentra en de stations.

624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655

Bewoners en ondernemers krijgen de mogelijkheid om
autoparkeerplekken om te zetten in fietsparkeerplekken.

- Een versnelde omslag naar elektrisch vervoer is noodzakelijk. GroenLinks neemt het initiatief om in de komende vier jaar binnen de gemeente het aantal **elektrische laadpalen verder** uit te breiden met de wijk-laadplannen als basis. Daarbij kunnen inwoners per wijk aangeven waar nieuwe laadpunten moeten komen. GroenLinks pleit voor een onderzoek naar de haalbaarheid, de bereidwilligheid van en het draagvlak bij inwoners om tegen vergoeding hun laadpalen in te zetten voor iedereen. Ook is GroenLinks van mening dat het elektriciteitsstarief bij alle openbare laadpalen in de gemeente hetzelfde moet zijn.
- Om de veiligheid op straat te vergroten vindt GroenLinks dat de **maximumsnelheid** in de binnenstad en in woonwijken **naar 30 km/u** moet worden **verlaagd**. Waar mogelijk voeren we eenrichtingsverkeer voor autoverkeer in. Snorfietsen, brommers en scooters rijden voortaan op de rijbaan. Bovendien krijgen voetgangers en fietsers zoveel mogelijk voorrang in het verkeer.
- GroenLinks **stimuleert het gebruik van deelvervoer** als elektrische deelauto's, elektrische deelscooters en (elektrische) deelfietsen. Hiertoe worden speciale parkeerplaatsen ingericht, zoveel mogelijk op straat waarmee de overlast op trottoirs tot een minimum wordt beperkt. De parkeerplaatsen worden opgenomen in het gemeentelijke (zone) parkeerbeleid.
- GroenLinks steunt snelle invoering van **schone alternatieven voor de bevoorrading** van de detailhandel in het stedelijk gebied.
- Natuurlijk geeft de gemeente het goede voorbeeld als het gaat om elektrisch rijden. Voor GroenLinks betekent dit dat voor het volledige **gemeentelijke wagenpark** geldt: bij vervanging wordt gekozen voor het elektrische alternatief.
- GroenLinks vindt dat ook het **openbaar vervoer zoveel mogelijk elektrisch moet rijden**. Wij willen dan wel dat deze voertuigen worden opgeladen met duurzaam opgewekte elektriciteit. Dit moet niet alleen de

4. GROEN & LEEFOMGEVING

Een gezonde en groene fietsgemeente

656 norm zijn voor stads- en streekbussen, maar ook de norm worden voor
657 alle taxicentrales.

- 658 • Naast wegverkeer komt in onze stad steeds meer **verkeer op het water**
659 voor, variërend van beroepsvaart tot recreatievaart. Ook op het water
660 gelden verkeersregels. Helaas varen niet alle recreanten volgens deze
661 regels, wat leidt tot gevaarlijke situaties. GroenLinks dringt aan op
662 betere handhaving van de verkeersregels op het water.
- 663 • GroenLinks dringt aan op onderzoek naar verlaging van de
664 **maximalsnelheid** op gemeentelijke wegen nabij **natuurgebieden** of
665 gebieden met veel biodiversiteit. Ook willen we nagaan waar
666 **faunapassages** nodig zijn. Hiermee voorkomen we aanrijdingen met
667 wild, verlagen we de uitstoot van vervuilende stoffen en zorgen we voor
668 minder geluidsoverlast in deze gebieden.
- 669 • GroenLinks wil dat nieuwe bedrijven op bedrijventerreinen verplicht
670 worden om een mobiliteitsplan te maken, waarin ze aangeven hoe ze
671 **duurzame mobiliteit** stimuleren voor hun werknemers en in de
672 bedrijfsvoering.

673 Dierenwelzijn

674 Goed zorgen voor onze leefomgeving en groen betekent ook goed zorgen voor
675 de dieren binnen onze gemeentegrenzen. Of ze nu klein of groot, wild, vee of
676 huisdier zijn. Dieren moeten hun natuurlijk gedrag kunnen vertonen en niet lijden
677 door menselijk handelen. GroenLinks wil dat de gemeente een actief
678 dierenwelzijnsbeleid voert. We bouwen voort op het dierenwelzijnsbeleid uit de
679 vorige periode.

- 680 • Sommige soorten hebben specifieke bescherming nodig in bepaalde
681 perioden. GroenLinks vindt dat de gemeente hier rekening mee moet
682 houden en zo nodig **beschermende maatregelen** neemt. Denk hierbij
683 bijvoorbeeld aan de paddentrek en het broedseizoen van vogels.
- 684 • Door klimaatverandering komen er meer droge zomers, waardoor
685 steeds meer natuur wordt bedreigd. GroenLinks vindt het een taak voor

686 de gemeente te zorgen voor **voldoende watervoorzieningen** voor flora
687 en fauna in de steden en dorpen. We willen bijvoorbeeld kijken waar
688 extra poelen nodig zijn.

- 689 • **Wilde dieren zijn er niet voor vermaak.** Verbieden kan een gemeente
690 niet. Daarom vindt GroenLinks dat in de vergunningen zeer strenge
691 eisen aan het gebruik van dieren op kermissen of andere activiteiten
692 moeten worden gesteld.
- 693 • GroenLinks zet zich in voor een **proefdiervrije maatschappij en**
694 **gemeente.** Samen met de provincie en het rijk stimuleren we
695 proefdiervrij onderzoek.
- 696 • GroenLinks wil graag dat de gemeente met haar voorbeeldfunctie laat
697 zien dat een aantrekkelijk **bio-based en plant-based** aanbod van
698 maaltijden en snacks in **de gemeentelijke organisatie** zeer goed
699 mogelijk is.
- 700 • GroenLinks steunt een totaal landelijk **vuurwerkverbod** voor particulier
701 vuurwerk. Als dit niet landelijk wordt geregeld, willen we dat in onze
702 gemeente enkel particulier vuurwerk mag worden afgestoken in vooraf
703 aangewezen zones.

hier komt een afbeelding

HOOFDSTUK 5

ZORG & WELZIJN

Zorg op maat voor iedereen

704 GroenLinks gaat voor een gezond leven voor iedereen, ongeacht in
705 welke wijk of buurt je woont. Gezondheid gaat niet alleen over de
706 lichamelijke of geestelijke gesteldheid van ieder individu zélf, maar
707 ook over de inbedding in een gezonde en groene leefomgeving, met
708 goede woonvoorzieningen, sportfaciliteiten, dagbestedingen en
709 werkmogelijkheden. We zien een leefomgeving voor ons die
710 beweging en participatie aanmoedigt, waarin iedereen zijn eigen
711 regie kan pakken. Onze visie op gezondheid wordt omschreven met
712 het begrip ‘positieve gezondheid’.

713 Bij lokale invulling van zorg en welzijn in buurten en wijken is
714 maatwerk richtinggevend, omdat omstandigheden en problemen
715 van plek tot plek anders zijn. Een luisterend oor is daarbij
716 voorwaarde. Mensen die kwetsbaar zijn moeten gehoord en
717 ondersteund worden, en geen last hebben van regels die hen
718 uitsluiten of van te dure voorzieningen voor hun budget. Juist de
719 kwaliteit van de zorg moet leidend zijn. Daarnaast moet ook
720 aandacht worden gegeven aan preventie. Onze brede benadering
721 van gezondheid en welzijn vraagt om een lange adem en is gebaat
722 bij continuïteit. Al ingezette plannen en goede, nieuwe ideeën
723 verdienen een vervolg. Daar profiteert elke inwoner van de
724 gemeente 's-Hertogenbosch van.

725 *Dankzij GroenLinks is er de afgelopen raadsperiode meer*
726 *geïnvesteed in de zorg voor de gezondheid en het geluk van de*
727 *inwoners van onze gemeente.*

5. ZORG & WELZIJN

Zorg op maat voor iedereen

728 Gezond onder de mensen

729 In de afgelopen twee jaar hebben we ervaren wat een wereldwijde bedreiging
730 voor de gezondheid voor iedereen betekent. GroenLinks leert van de Covid-
731 pandemie. De initiatieven die in de afgelopen tijd zijn ontstaan zijn geweldig.
732 Inwoners van de gemeente willen en kunnen elkaar helpen in woord en daad. Dit
733 zorgt ervoor dat mensen zich gezien, gehoord en gewaardeerd voelen.

- 734 • De tijdens de pandemie ontstane positieve dynamieken verdienen een
735 vervolg. Positieve energie werkt aanstekelijk en actieve inwoners en
736 organisaties dienen als rolmodel voor anderen. Aandacht voor elkaar, samen
737 dingen ondernemen en mentale gezondheid zijn essentieel gebleken.
738 Daarom ook hebben dagbestedingen hun waarde juist in deze tijd bewezen.
739 GroenLinks zet zich in voor **het behoud, verbetering en waardering van**
740 **deze initiatieven en voorzieningen.**
- 741 • Participatie voorkomt eenzaamheid en maakt dat mensen van betekenis zijn.
742 GroenLinks pleit er bij de gemeente voor om samen met lokale spelers in dit
743 veld voor stage-, vrijwilligers-, of werkplekken te zorgen. Dit betreft
744 bijvoorbeeld Weener XL, Vincentiusvereniging, Stichting Jong Actief, Reinier
745 van Arkel en Cor Unum. Hiernaast worden mensen via wijkwerk en
746 bijvoorbeeld sociale media tot participatie uitgenodigd, want **samenzijn**
747 **bevordert ons welzijn en meedoen is ertoe doen.**
- 748 • Gezondheid is meer dan opgeruimd in je hoofd en lekker in je lijf, je hele
749 omgeving draagt eraan bij. GroenLinks zet zich in voor een **gezonde**
750 **omgeving voor iedere inwoner.** Hierbij denken we aan laagdrempelige
751 ontmoetingsplaatsen, inclusieve sportfaciliteiten, groene gebieden in de
752 wijken en buurten en een fiets- en wandelvriendelijke omgeving.
- 753 • Winkelstraten, culturele hotspots, sportplekken, en parken zijn belangrijke
754 plaatsen om andere bewoners te ontmoeten. In het versterken van
755 gezondheid, richt GroenLinks zich niet alleen op het stadshart maar ook op
756 **de dorpen, oude kernen en de stadsranden.** Hierdoor neemt ook de
757 leefbaarheid en levendigheid van onze gehele gemeente toe.

758 Gezonde keuzes

759 Iedereen maakt zijn eigen keuzes rondom gezondheid. Maar we kunnen alleen
760 gezonde keuzes maken als we de kennis en vaardigheden daarvoor hebben. Het
761 is van belang dat gezonde opties gemakkelijk en zonder drempels worden
762 aangeboden.

- 763 • GroenLinks is van mening dat er **een belangrijke rol voor de gemeente** is
764 weggelegd zodat iedere inwoner gezonde keuzes kan maken, bijvoorbeeld
765 door het samenbrengen van professionals en het geven van voorlichting.
766 Denk hierbij aan voorlichting via diverse media, in aansluiting op landelijke
767 campagnes, maar ook aan trainingen en voorlichting door professionals in
768 wijk- en buurtcentra, met digitale toepassingen en hulpmiddelen, zoals
769 smartwatches en gezondheidsapps.
- 770 • GroenLinks zal zich er hard voor maken dat de kantines op de middelbare
771 scholen in onze gemeente alleen **gezonde snacks** aanbieden. We willen
772 niet alleen **een rookvrije generatie**, maar ook een generatie die **gezonde**
773 **voeding en beweging** vanzelfsprekend vindt en dit uit ervaring kent.
- 774 • Sport is belangrijk om gezondheid en welzijn te bevorderen en het voorkomt
775 dat mensen eenzaam aan de zijlijn blijven staan. GroenLinks wil **sport**
776 **toegankelijk** houden voor iedereen, voor alle lagen van de bevolking, van
777 jong tot oud. Wij richten ons op de breedtesport, individueel of in
778 teamverband. Hierbij denken we bijvoorbeeld aan traditionele teamsport,
779 maar ook aan sporten van nu zoals boulderen en urban sports. Wat vooral
780 niet vergeten mag worden zijn sporten in groeps- of verenigingsverband
781 voor ouderen, zoals (senioren-)gymclubs of wandel- en fietsgroepen.
782 Hiermee kan 's-Hertogenbosch zich profileren als gemeente die zich
783 daadwerkelijk inspant om sport de ruimte te geven. Want met sport blijven
784 we in beweging.
- 785 • Natuurlijk zijn we trots op de **topsporters** uit onze gemeente. Zij leveren
786 topprestaties, die weer ten goede komen aan de promotie van onze
787 (sportieve) gemeente. Maar GroenLinks wil ook **aandacht voor de**
788 **misstanden en uitbuitingen** die in sommige disciplines optreden.

5. ZORG & WELZIJN

Zorg op maat voor iedereen

789 Gezonde organisatie zorg

790 Een laagdrempelig aanbod van zorg maakt het mogelijk dat meer mensen die
791 zorg nodig hebben deze ook zullen bezoeken en erdoor geholpen worden.

792 Laagdrempelig betekent dicht bij de mensen zelf, in hun eigen buurt of wijk.

793 • GroenLinks stimuleert **bewonersinitiatieven**. Zulke initiatieven worden beter
794 gedragen en blijven langer hangen, vooral als deze ondersteund worden.

795 **Lokale aanpak is effectief en werkt preventief**. Hierbij spelen wijkwerkers,
796 wijkcentra en het jongerenwerk een belangrijke rol.

797 • Er zijn al veel voorzieningen beschikbaar in onze gemeente, maar de praktijk
798 wijst uit dat de **vindbaarheid van voorzieningen** nogal eens een probleem
799 vormt. GroenLinks wil hier verbetering in brengen. Dit vraagt niet alleen om
800 betere communicatie, kortere lijnen tussen wijkbewoners, huisarts en wijk-
801 en buurtwerkers, maar ook om gemakkelijk te vinden en goed toegankelijke
802 websites.

803 • GroenLinks wil de **kansen die digitalisering biedt benutten**, zodat
804 bijvoorbeeld ouderen langer veilig thuis kunnen wonen. Er zijn tal van
805 digitale toepassingen die gebruikt kunnen worden voor efficiëntere zorg.
806 Juist daardoor is er meer tijd voor persoonlijk contact, als dat nodig is. Wij
807 vinden het belangrijk dat bij dit soort toepassingen de mens centraal blijft
808 staan.

809 • GroenLinks is van mening dat **samenwerking** tussen zorg- en andere
810 organisaties niet als doel zou moeten dienen, maar als middel om tot
811 **kwalitatief betere zorg** te komen. De corona-crisis heeft bewezen dat
812 organisaties elkaar weten te vinden. Vanuit de gemeente is 'KOO' in het
813 leven geroepen, een centraal aanspreekpunt waar mensen terecht kunnen
814 voor allerlei sociale voorzieningen. Wij zetten ons in om de onderlinge
815 samenwerking verder te versterken.

816 Gezonde generaties

817 Natuurlijk is het belangrijk dat iedereen een gezond leven kan leiden. Dit
818 betekent echter niet dat iedereen dezelfde soort zorg nodig heeft. Daarom
819 onderscheiden we in hoofdzaak twee groepen.

820 • **Jongeren verdienen een gezonde start**, zowel voor hun welbevinden nu
821 als hun professionele leven straks. Goed onderwijs, maar ook goede sport-
822 en andere vrijetijdsgelegenheden zijn van belang voor hun vorming en
823 gezondheid. Daarom staat GroenLinks voor betrokken wijk- en buurtwerk,
824 maar ook voor educatieve activiteiten in de bibliotheek, musea en culturele
825 centra. Deze benadering voorkomt problemen waarvoor specialistische zorg
826 nodig is, zoals de jeugdzorg.

827 • Onze samenleving kent een groeiende groep **ouderen** die aandacht nodig
828 heeft. Zij verdienen **goede zorg**, zodat zij een **goede kwaliteit van leven**
829 **hebben en houden**. En Covid-19 heeft geleerd dat persoonlijk contact
830 daarbij belangrijk is. GroenLinks maakt zich sterk voor passende
831 voorzieningen, zoveel mogelijk thuis of dichtbij huis, en goed opgeleide
832 zorgprofessionals.

hier komt een afbeelding

HOOFDSTUK 6

DEMOCRATISCH BESTUUR

De gemeente staat tussen haar inwoners

833 GroenLinks wil een stad waar betrokken inwoners de mogelijkheid
834 krijgen om mee te denken en om hun persoonlijke bijdrage te
835 leveren. Een stad waar de inwoners kunnen zeggen: hier geldt “niet
836 óver ons maar mét ons”. Iedereen in ‘s-Hertogenbosch moet
837 toegang kunnen hebben tot de voorstellen en besluiten van
838 gemeentebestuur en gemeenteraad. Alle inwoners moeten
839 gerepresenteerd zijn in onze gemeentelijke democratie. Alleen zo
840 zorgen we ervoor dat inclusieve democratie in ‘s-Hertogenbosch de
841 norm wordt. En creëren we samen een stad waar iedereen zich
842 thuis, veilig en betrokken kan voelen.

843 *Op initiatief van GroenLinks hangt nu de tekst van artikel 1 van de*
844 *Grondwet aan de muur van de raadszaal. Dit laat zien dat 's-*
845 *Hertogenbosch tegen discriminatie en voor gelijkheid is. En daar zijn*
846 *wij trots op.*

6. DEMOCRATISCH BESTUUR

De gemeente staat tussen haar inwoners

847 Vertrouwen in de gemeentelijke democratie

848 De basis van democratisch bestuur is vertrouwen tussen burgers en politiek.
849 Toch ervaren nogal wat inwoners een grote afstand tot het gemeentebestuur. Zij
850 vinden de besluitvorming weinig open en voelen zich onvoldoende gehoord in
851 hun zorgen en ideeën. Daar moet verandering in komen. Politici moeten daarin
852 het voortouw nemen. Dit betekent écht luisteren, duidelijke keuzes maken en
853 deze uitleggen. De gemeente is geen anoniem antwoordapparaat, maar een
854 overheid die tussen haar inwoners staat en luistert naar hun behoeften: een
855 gemeente die vooral ook ruimte en steun geeft voor eigen initiatieven van
856 inwoners.

- 857 ● GroenLinks wil **inwoners** meer de ruimte bieden om ergens over te
858 beslissen en voor de uitvoering van ideeën financiële middelen geven. De
859 gemeente biedt daarbij advies en ondersteuning. GroenLinks steunt het
860 zogenaamde **Right to Challenge**. Als bewoners van een wijk of buurt
861 denken bepaalde zaken zelf beter, anders of slimmer te kunnen doen dan de
862 gemeente, dan kunnen zij die taak van de gemeente overnemen.
- 863 ● De wereld om ons heen wordt steeds digitaler. GroenLinks vindt het
864 belangrijk om gebruik te maken van de voordelen hiervan. Wij staan er open
865 voor om te **experimenteren met vormen van digitale democratie**. Denk
866 aan allerlei soorten platformen en andere manieren waarop kennis, ideeën
867 en standpunten van mensen kunnen worden gecreëerd, uitgewisseld en
868 samengebracht. Voorbeelden zijn petitie-platformen en het online
869 meewerken aan het opstellen van voorstellen. Daarbij zorgen we voor goede
870 toegankelijkheid van deze platformen en beschermen we ieders privacy en
871 digitale veiligheid.
- 872 ● GroenLinks wil dat algoritmes die worden gebruikt door de gemeente
873 **transparant** zijn en door een **ethische commissie getoetst** worden, om
874 vooringenomenheid en discriminatie in datasets en bij besluitvorming te
875 voorkomen.
- 876 ● GroenLinks ziet kansen in experimenten met nieuwe vormen van fysieke
877 participatieve democratie, zoals **burgerberaden**. Een burgerberaad is een

878 door loting samengestelde groep burgers en vormt zo een dwarsdoorsnede
879 van de samenleving. Deelnemers gaan met elkaar in gesprek om een politiek
880 onafhankelijk advies te geven, waarbij alle belangen worden meegewogen.
881 Wij vinden dat bestaande bestuursraden, wijkraden en dorpsraden in de
882 gemeente alleen kunnen blijven bestaan als ze aantonen dat hun
883 samenstelling inclusief is en gelijk aan de groep inwoners die ze
884 vertegenwoordigen.

- 885 ● GroenLinks vindt openbaarheid en transparantie van groot belang in de
886 relatie van de gemeente met de inwoners. De **website van de gemeente** is
887 daarvoor een belangrijk visitekaartje. Daarom moet de website toegankelijk
888 en up-to-date zijn. We zijn van mening dat bijdragen aan beleidsvoorstellen
889 afkomstig van inwoners en belangenvertegenwoordigers open en
890 transparant gepubliceerd moeten worden. Digitale participatietools zijn
891 daarvoor goede instrumenten.
- 892 ● GroenLinks biedt ruimte voor **ideeën en initiatieven van jongere inwoners**,
893 bijvoorbeeld via Cityboost, Young Changemakers, de
894 Jongerenambassadeurs Den Bosch (JADB) en ruime fondsen voor
895 maatschappelijke initiatieven. Jongeren zijn de toekomst, dus is het
896 waardevol om hun kennis en kunde te betrekken bij nieuwe plannen.
- 897 ● GroenLinks wil dat de gemeente ervoor zorgt dat al haar regelingen en
898 voorstellen door **heldere en eenvoudige taal** voor alle inwoners te vinden
899 en te begrijpen zijn, ook voor mensen met een beperking.

900 Rechtsstaat en veiligheid

901 Iedereen wil zich veilig voelen in zijn eigen woon- en leefomgeving, in de dorpen
902 of in de stad. Risico's, criminaliteit en misstanden zijn helaas nooit helemaal uit
903 te sluiten. Voor GroenLinks ligt de prioriteit bij de bescherming van de
904 rechtsstaat en het voorkomen van ondermijnende activiteiten, met behoud van
905 privacy en vrijheid voor alle inwoners. Het voorkomen en aanpakken van
906 criminaliteit is daar een belangrijk onderdeel van. Vanzelfsprekend gaat het eerst
907 om het voorkomen daarvan. Want wat je kunt voorkomen hoeft je niet aan te

6. DEMOCRATISCH BESTUUR

De gemeente staat tussen haar inwoners

908 pakken. Samenwerking met politie, maatschappelijke partners en inwoners is
909 daarvoor erg belangrijk.

- 910 ● GroenLinks wil dat de gemeente aandacht heeft voor **saamhorigheid en**
911 **veiligheid** in de buurt en weet wat er speelt in wijken en buurten. Uit
912 onderzoek blijkt dat dit van groot belang is voor het voorkomen van
913 criminaliteit en mogelijke radicalisering. Buurtbemiddeling, buurtwachten,
914 buurtvaders/-moeders, buurtinformatienetwerken en ook wijkagenten zijn
915 daarvoor belangrijk.
- 916 ● GroenLinks vindt het belangrijk dat de gemeente, politie, onderwijs,
917 jongerenwerk, reclassering en veiligheidsdiensten hun samenwerking
918 versterken om zo **preventief** te kunnen optreden als dat nodig is.
- 919 ● GroenLinks wil dat de gemeente een **meldpunt integriteit** instelt. Daar
920 kunnen burgers, politici en ambtenaren van onze gemeente zich melden als
921 ze zien of ervaren dat mensen met frauduleuze of andere criminele
922 bedoelingen proberen de ambtenarij of het bestuur van de gemeente te
923 beïnvloeden of te infiltreren. Wij vinden dat dit meldpunt onder de
924 klokkenluidersregeling moet vallen.
- 925 ● GroenLinks hecht grote waarde aan het **beschermen van de privacy van**
926 **burgers**. Het gaat dan om fysieke privacy in de openbare ruimte, maar ook
927 om digitale privacy. Wij zijn daarom terughoudend als het gaat om het
928 aanbrengen van zowel private als gemeentelijke (beveiligings-)camera's in
929 de openbare ruimte. Camera's met gezichtsherkenning moeten sowieso
930 verboden zijn.
- 931 ● Op steeds meer manieren worden **data** van burgers verzameld. Dat geldt
932 ook voor de gemeente. GroenLinks wil dat de gemeente strenge afspraken
933 maakt over het verzamelen en beheren van deze data. Het toepassen van de
934 Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) en **openheid over**
935 **welke data met welk doel worden verzameld** is leidend.
- 936 ● GroenLinks vindt het erg belangrijk dat alle bestuurders en ambtenaren van
937 de gemeente alleen **veilige en privacy-beschermende digitale**
938 **communicatiemiddelen** gebruiken.

- 939 ● Steeds vaker en in steeds meer vormen komt (zware) **ondermijnende**
940 **criminaliteit** voor. Vaak gaat het daarbij om drugshandel waarin naast grote
941 sommen geld ook veel geweld bij komt kijken. Dit geld en geweld worden
942 ook gebruikt om bedrijven, particulieren en bestuurders te beïnvloeden. Dit
943 ontwricht onze samenleving en vormt een bedreiging voor burgers en de
944 rechtsstaat. Als gemeente alleen zijn deze vormen van criminaliteit
945 nauwelijks aan te pakken. Daarom ziet GroenLinks graag dat 's-
946 Hertogenbosch ondermijnende criminaliteit in nauwe samenwerking met
947 andere Brabantse gemeenten aanpakt.

hier komt een afbeelding

HOOFDSTUK 7

FINANCIËN

Investeren in de mensen en in de stad

948 GroenLinks is ambitieus, wij houden immers van onze stad en haar
949 inwoners. Daarom blijven we investeren in de kwaliteit van de stad.
950 Dat is niet altijd gemakkelijk want de financiële situatie van verreweg
951 de meeste gemeenten staat er niet goed voor. Gelukkig is de
952 financiële status van 's-Hertogenbosch, vergeleken met die van veel
953 andere gemeenten, relatief gezond. Toch hebben de economische
954 en maatschappelijke gevolgen van de coronacrisis nu en zeker ook
955 nog de komende jaren een negatieve invloed op de gemeentelijke
956 financiën. Maar juist in een crisistijd is het wenselijk dat overheden
957 investeren om de gevolgen van de crisis te dempen. Daarom wil
958 GroenLinks juist nu blijven investeren in het welzijn van de inwoners
959 en de kwaliteit en klimaatbestendigheid van de stad.

7. FINANCIËN

Investeren in de mensen en in de stad

960 De inkomsten van de gemeente komen voor het grootste deel van de
961 Rijksoverheid, namelijk de uitkering uit het Gemeentefonds. Ook heeft de
962 gemeente eigen inkomstenbronnen, zoals de Onroerende Zaakbelastingen
963 (OZB), de afvalstoffenheffing en de parkeergelden. De afgelopen jaren heeft de
964 gemeente er heel wat taken bijgekregen. Veel taken zijn verschoven van het Rijk
965 of provincie naar gemeenten. Uit tal van onderzoeken blijkt dat gemeenten niet
966 genoeg geld hebben om die nieuwe taken uit te kunnen voeren. Dat geldt ook
967 voor 's-Hertogenbosch. Ondanks dat onze gemeente er - vergeleken met
968 vergelijkbare gemeenten - relatief goed voorstaat, betekent dat toch dat we
969 keuzes moet maken. Voor GroenLinks zijn daarbij de volgende uitgangspunten
970 leidend voor de komende raadsperiode:

- 971 ● GroenLinks wil **investeren in de prioriteiten** zoals genoemd in dit
972 programma. Deze financiën moeten wel ergens vandaan komen. We
973 letten dan vooral op onder andere het wegstrepen van de
974 onderuitputting: op welke uitgaven kunnen we zonder al te veel
975 beleidswijzigingen besparen.
- 976 ● GroenLinks kijkt over de grenzen van de gemeente heen voor **regionale**
977 **samenwerkingen** met als doel om gezamenlijk uitgaven te kunnen
978 besparen.
- 979 ● De gemeente 's-Hertogenbosch zit binnen de groep van 40 grotere
980 gemeenten (G40) aan de onderkant met haar tarieven voor de
981 Onroerend Zaak Belasting (OZB). Als het nodig is om de
982 beleidsprioriteiten te realiseren wil GroenLinks de **OZB verhogen** tot het
983 gemiddeld tarief binnen de G40.
- 984 ● GroenLinks zet in op duurzame financieringsstromen. Bijvoorbeeld bij
985 energiebesparende maatregelen. Daar kunnen **revolverende fondsen**
986 worden ingezet, waar het uitgeleende geld weer terugkomt zodat het
987 opnieuw beschikbaar is voor nieuwe leningen. Zo'n fonds wordt dus
988 gevoed met de besparingen en opbrengsten die met de eerdere
989 financiering gerealiseerd zijn.
- 990 ● GroenLinks **verzet zich tegen het decentraliseren** van nieuw rijks- of
991 provinciaal **beleid** naar gemeenten **zonder toereikende en realistische**

992
993
994

financiering. Ook vinden wij dat het rijk de onvoldoende financiering
van eerder overgedragen taken op peil moet brengen. Samen met
andere gemeenten willen wij dit bij het Rijk aankaarten.